

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 8, Sayı/Issue: 3, Aralık/December 2024]

Selim GÖK

<https://orcid.org/0000-0002-1631-3402>

Dr. Öğr. Üyesi

selingok@karabuk.edu.tr

Karabük Üniversitesi

<https://ror.org/04wy7gp54>

Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

15-20. Yüzyıl Divan Şiirleri Kıyasıyla Anadolu Sahası Şair Tezkirelerinde Nev-heves Terimi

*The Term Nev-heves in the Anatolian Field Poet Tezkires
in Comparison with 15th-20th Century Divan Poems*

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Date Received: 17.06.2024

Kabul Tarihi | Date Accepted: 31.10.2024

Yayın Tarihi | Date Published: 30.12.2024

Atıf | Citation

Gök, S. (2024). 15-20. Yüzyıl Divan Şiirleri Kıyasıyla Anadolu Sahası Şair Tezkirelerinde Nev-heves Terimi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8(3), 1645-1666. <https://doi.org/10.34083/akaded.1502125>

Gök, S. (2024). The Term Nev-heves in the Anatolian Field Poet Tezkires in Comparison with 15th-20th Century Divan Poems. *Journal of Academic Language and Literature*, 8(3), 1645-1666. <https://doi.org/10.34083/akaded.1502125>

Makale Bilgisi | Article Information

Değerlendirme Review Reports	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) Double-blind. (Two External Referees)
Etik Beyan Ethics Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur Ethical principles were followed during the preparation of this study
Etik Kurul Belgesi Ethics Committee Approval	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir Article does not require an Ethics Committee Approval
Katkı Oranı Beyanı Author Contributions	Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir Author's contribution rates to the study are equal.
Etik Bildirim Complaints	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Benzerlik Taraması Similarity Checks	Yapıldı Yes - iThenticate
Telif Hakkı ve Lisans Copyright&License	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International

© Selim GÖK | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](#)

Öz

Klasik Türk edebiyatı ürünlerinin tenkidinde kullanılan ıstılahlar; edebî telakki, zihniyet, dönem ve mahfil hakkında münekkitlerin kanaat ve malumatına erişme imkânı sunmaktadır. Tezkire yazarlarının şair/şiiir eleştirilerinde sıklıkla müracaat ettiği *nev-heves* terimi bu terminolojiye aittir. Farsça ön ek *nev* ile Arapça isim olan *heves*'ten mürekkettir. Sıklıkla sıfat yahut adlaşmış sıfat olarak şair ve şiiirlerin vasıflandırılmasında kullanılmıştır. Tezkirelerde umumiyetle "şiiire yeni heves etmiş", "acemi", "yaşı genç", "genç yetenek", "talebe", "üstat bir şairin çırağı", "şiiir usulü bilmez", "derin bir manayı anlamakta ehil olmayan kişi vb." manalarına rastlanırken divanlarda "aşk ve âşıklık" temasına bağlı kullanımları bulunmaktadır. Bu manaları sebebiyle *nev-heves*; "içtimai hayata ilişkin bir kavram", "edebiyat ve sanat sahasına ait bir ıstılah", "şiiir içeriklerinde acemilik, istidat ve olgunluk kıstası olarak kullanılan bir tabir", "istikbalde gelecek görülen şairlerin taşıdıkları yüksek arzu ve heves etme durumunu kasteden bir niteleyici"dir. Bu çerçevede bu çalışma Anadolu sahası şair tezkirelerinde kullanılan *nev-heves* teriminin şair ve şiiir tenkidinde kazandığı bağlama ilişkin bir değerlendirme yapmayı amaçlamıştır. Değerlendirmede terimin tezkirelerdeki kullanımları 15-20. yüzyıl divanlarında *nev-heves*'e yer veren şiiir örnekleriyle de kıyaslanmış, *nev-heves*'in yüzyıllara göre kazandığı manalara ilişkin tespitler elde edilmiştir. Çalışmada *nev-heves*'in sözlüklerdeki manası ve tezkirelerdeki bağlamından yola çıkılmış, şiiir örnekleri içeren ikinci bölümden elde edilen verilerin kıyasıyla da sonuç bölümünde *nev-heves*'in bir eleştiri terimi olarak tenkit edebiyatına olan katkısı değerlendirilmiştir. Neticede çalışma konusuna ilişkin nesir ve nazım örneklerinin mukayese ve tenkidine dayalı bu çalışma, *nev-heves*'in edebî tenkit terminolojisine katkı sunduğu tezini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eleştiri terimleri, tenkit, tezkire, *nev-heves*, divan.

Abstract

The Terms used in the criticism of Classical Turkish literary works offer insights into literary perception, mentality, period, and the circles of critics. The term "nev-heves", frequently employed by the writers of tazkiras (biographical dictionaries of poets), is part of this terminology. It is composed of the Persian prefix "nev", meaning "new", and the Arabic noun "heves", meaning "desire" or "passion." This term has often been used as an adjective or as a nominalized adjective to describe poets and their works. In tazkiras, it is commonly found in meanings such as "newly interested in poetry", "inexperienced", "young in age", "young talent", "student", "apprentice to a master poet", "unfamiliar with the principles of poetry" and "lacking in understanding deep meanings." In divans (collections of poetry), it is also used in relation to themes of "love and passion." Due to these meanings, "nev-heves" can be understood as a concept related to "social life", an "academic term related to literature and art", a term used as a criterion for "novice, talent, and maturity in poetry content", and an "epithet referring to poets who are seen as having high aspirations and enthusiasm for the future." In this context, this study aims to evaluate the use of the term "nev-heves" in the criticism of poets and poetry within Anatolian poet tazkiras. The evaluation includes a comparison of the term's usage in tazkiras with examples of poetry from the 15th to 20th centuries that feature "nev-heves." This comparison helps to identify how the term's meanings have evolved over the centuries. The study begins with the definition of "nev-heves" in dictionaries and its context in tazkiras. It then uses data from the second section, which includes

examples of poetry, to assess the contribution of "nev-heves" as a criticism term to the field of literary critique. Ultimately, this research argues that through the comparison and critique of both prose and poetic examples related to the subject, "nev-heves" has "made a significant contribution to literary criticism terminology.

Keywords: Criticism terms, critique, tezkire, nev-heves, divan.

Giriş¹

Tarih, kadim devirlerdeki insanların yaşamına dair veriler sunmaktadır. Tekevvün şartlarıyla onları kaleme alanların hayat hikâyesini bilmekse yazılmış eserlerin daha iyi anlaşılmasını sağladığından tarihçilerin büyük çoğunluğu tarih içinde biyografiye özel bir önem vermiştir (İsen, 2017: s. 14). Nitekim edebiyatta "şair tezkiresi/tezkire-i şuara" adıyla anılan eserler tarihî vesika hüviyeti taşıyan biyografilerdir. "Ümmet Çağı Edebiyatının Kaynakları" arasında zikredilen bu eserler, sahip oldukları içeriklerle çağlarına dair kayda değer veriler sunmaktadır (bkz.: Levend, 2008: s. 249). Bu nedenle Arap ve Farslardaki tezkire geleneğinin bir yansıması olarak Türk edebiyatında da benzer şekil ve içeriklerle eserler kaleme alınmıştır. Bu etki sadece taklidi bir üretimle sınırlı kalmamış, Anadolu coğrafyasında gelişen dil ve edebiyata bağlı olarak art arda yazılan tezkirelerle edebiyat sahasında varlık gösteren pek çok şairin unutulmasının da önüne geçilmiştir (bkz. : Kılıç, 2007: s. 546).

Her devrin kendine özgü bir edebî eleştirisi vardır ve tezkireler ait olduğu dönemin edebî eleştirisini yansıtan önemli eserlerdir (Tolasa, 2002: s. X). Bu yönüyle şair ve şiir eleştirisinde kullanılan terim ve kavramların edebiyatımızdaki tenkit terminolojisine sunduğu katkı yadsınamaz. Çünkü tezkireler; her zümreden şairin şiirine yer vermelerinin yanı sıra klasik şiirleri anlamaya yardımcı bilgiler içeren önemli birer kaynak olmalarıyla da dikkat çekmektedir (Uzun, 2012: s. 70). Fakat "eski belagat kitaplarında şiirin yapı özelliğini belirten sınırlı sayıda terimin dışında, klasik Türk şiirinin tenkit terminolojisi henüz oluşmamıştır" (Açıkgöz, 2000: s. 149). Bu nedenle klasik edebiyatımızın şair ve şiirleri hakkındaki bilgilerin sahîh biçimde öğrenilmesi için tezkire terimlerinin "devir-eser-yazar" ilgisi kurularak incelemesi elzemdir.

Nev-heves, tezkirelerde geçen bir eleştiri terimidir. Ekseriyette şair/şiir tenkidinde kullanılan bu terim, Farsça ön ek *nev* (نو) ile Arapça isim *heves* (هوس)'ten mürekkeptir.

¹ Çalışmada **g.** (gazel), **k.** (kaside), **C.** (cilt), **S.** (sayı), **s.** (sayfa), **haz.** (hazırlayan/lar), **çev.** (çeviren/ler), **tsds.** (tesdis), **thms.** (tahmis), **t.** (tarih), **msds.** (müseddes), **Yay.** (Yayınları), **TDVİA** (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi), **TDK** (Türk Dil Kurumu), **TTK** (Türk Tarih Kurumu), **AKM** (Atatürk Kültür Merkezi), **TDV.** (Türkiye Diyanet Vakfı) kısaltmaları kullanılmıştır. **Nev-heves* teriminin geçme sıklığı tezkirelerin yanındaki köşeli parantezde gösterilmiştir: "Âli, *Künhü'l-Ahbâr* (8)" gibi. ***Nev-heves*'in bağlamına ilişkin temel bağlamların takibini kolaylaştırmak adına sıralı olarak verilen ■ ve köşeli parantez içinde verilen anlama müracaat edilmiştir. "■ [şiire yeni heves eden, genç ve başarılı şairler]" gibi. ***Açıklamalarda kullanılan çoklu tanık biyografi örnekleri 1'den başlayarak numaralandırılmıştır. **** Dipnotlarda bulunan **Mealce** ibaresinden sonra tezkirelerden alınan biyografi ve şiir örneklerinin mealen özeti verilmiştir.

Sıfat ve adlaşmış sıfat olarak kullanılmaktadır. Lügat manası “yeni heves ve arzu edici olan”, “yeni hevesli” (Redhouse, 2016: s. 383; Doktor Hüseyin Remzi, s. 908; Muallim Naci, 2006: s. 915); “bir işe yeni heves ve arzu hasıl eden, ilk defa olarak bir işe teşebbüs etmekle fevkalade heves gösteren; her gün yeni bir heves peyda edip bir işte sebat göstermeyen, maymun iştahlı” (Şemseddin Sami, 2004: s. 1475-1476); “çabuk hevesi geçen” (Devellioğlu, 2016: s. 971); “sebatsız” (Çağbayır, 2007: s. 3534) “bir işte yeni olan, acemi”, “mübtedi” demektir (Ayverdi, 2011: s. 2370; Mehmed Salahi, 2019: s. 597).

Tezkirelerde *nev-heves*'in “şiire yeni heves etmiş, genç ve yetenekli, üstat bir şaire tâbi çırak, edebî usul ve kaidelerde eksiği olan acemi şairler” bağlamları öne çıkmaktadır. Sıklıkla *nev-cevân*, *nev-peydâ*, *nev-hâste*, *nev-hîz*, *sanâyi* ‘-i şî’r, *fenn-i şî’r* vb. gibi kelimelerle kullanılan *nev-heves*, Anadolu sahası Türkçe şair tezkireleri ve divanlarında (15-20. yy.) yer almıştır. Bu çalışma *nev-heves*'in terimleşmiş hâli; lügat anlamları, tezkirelerdeki kullanım biçimleri ve klasik şiir örneklerindeki bağlamı çerçevesinde şekillenmiştir. Elde edilen veriler neticesinde, *nev-heves*'in edebî tenkit terminolojisine katkı sunan bir terim olduğu tezi savunulmaktadır.

1. Anadolu Sahası Şair Tezkirelerinde *Nev-heves*

Nev-heves, Anadolu sahası şair tezkirelerinde sırasıyla 15. yüzyılda Sehi Bey, *Heşt Bihîşt* (1), 16. yüzyılda Latîfi, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsıratü’n-Nuzamâ* (10), Âli, *Künhü’l-Ahbâr* (8), Âşık Çelebi, *Meşairü’ş-Şu’arâ* (7), Ahdî, *Gülşen-i Şu’arâ*, (1); 17. yüzyılda Rıza, *Rıza Tezkiresi* (12), Güftî, *Teşrifatü’ş-Şu’arâ* (1)²; 18. yüzyılda Mîrzâ-zâde Mehmed Sâlim Efendi, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ* (2)³, Râmiz, *Âdab-ı Zurafâ* (1); 19. yüzyılda Fatîn, *Hatimetü’l-Eş’âr* (1)⁴, Mehmet Tevfik, *Kafile-i Şu’arâ* (1), Faik Reşad, *Eslaf* (1)⁵, Mehmed Siraceddin, *Mecma’-i*

² Güftî'nin *Teşrifatü’ş-Şu’arâ*'sında *nev-heves*, şair ve şiir tenkidine dair bir bağlama sahip değildir: “Bü’l-‘aceb *nev-heves* Müselmândur/Zühhd ü rindi yanında yek-sândur” (Yılmaz, 2019: s. 136).

³ Mîrzâ-zâde Mehmed Sâlim Efendi'nin *Tezkiretü’ş-Şu’arâ*'sından alınan bu beyitte geçen *nev-heves*, devletteki iltimasa ilişkin bir eleştiriyi içermekte şair ve şiir hakkında bir tenkit terimi özelliği göstermemektedir: “*Etmede her nev-heves taziyi-i tohm-i iltimâs/Kışzâr-ı sâha-i devlet olaldan sengsâr*” (İnce, 2018: s. 288).

⁴ *Fatîn Tezkiresi*'nde “Mustafa Hilmi Efendi”; *Kâfile-i Şu’arâ*'da ise “Halim Giray” biyografisinde geçen *nev-heves*, “bir hususta kastedilen ana manayı görebilecek vukufiyeti olmayan kimseler” anlamı taşımaktadır. Tevhit konusunu işleyen bu yek-âhenk gazelde “*Nev-hevesler bazen yanağa bazen de zülfe bakmaktadır, sorgulamakta aşama kateden kimselere göre ise gece ve gündüz birdir.*” denilerek ehillerin bakış açısıyla *nev-heves*lerin bakış açısı arasındaki farka işaret edilmektedir: “*Çeşm-i hak-binde ağıyar ile yâr ikisi bir/Bâğ-ı tevhihde zıra gül ü hâr ikisi bir/Gâh ruhsâra vü geh zülfe bakar nev-hevesân/Ehl-i tahkike göre leyl u nehâr ikisi bir/... Ehl-i tevhihde yokdur ikilik Allah bir/Nazarımda gül-i firdevs ile nâr ikisi bir*” (Çiftçi, 2017: s. 104). Ayrıca bakınız (Kutlar; Koncu; Çakır, 2017: s. 255). Bu gazeldeki *nev-heves* de şair/şiir tenkidinde kullanılan bir terim değildir.

⁵ *Eslaf*'ta *nev-heves*, “Hayalî Beg” biyografisine geçer. Beyit “*Bize gazâ günü yeni yetmeler mağara dostu (sadık dost) olmaz, ezelden beri kendi cenge alışmış olanlar (mücadele etmeyi bilenler) gelsin.*” manasına gelmektedir. Beyitte *ezelî dost* ile *nev-heves* zıtlığı vardır. Savaş, insanı teknik ve insani pek çok açıdan sınıdığından bu sanata aşına olan kimse; savaççılık, dostluk ve bağlılık hünerlerini de kazanmaktadır. *Nev-heves*ler ise buna yeni heves ettiklerinden sınanmış bir hüner ve sadakatleri yoktur. Beyitte zikredilen “yâr-ı gâr” da sadakatin alemi Ebubekir-i Siddik’tir: “*Bize rûz-ı gazâda nev-hevesler yâr-ı gâr olmaz/Ezelden kendi zâtın cenge mu’tâd eyleyen gelsün*” (Aydemir; Özer, 2019: s. 116). Bu beyitteki *nev-heves* de şair/şiir tenkidinde kullanılan bir terim özelliği taşımaz.

Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ (1), Mehmed Fahreddin Bursavî, *Gülzâr-ı İrfân* (1)'da geçmektedir. Tezkirelerden alınan nesir/nazım metin örneklerine göre elde edilen bağlam, tespit ve değerlendirmeler şu şekildedir:

1.1. Şiire/Bir Fenne Yeni Heves Etmiş, İstikbal Vadeden, Yaşça Küçük, Üstat Şairlerin Çırağı Olan (Talebe), Yetenekli Şairler

15. yüzyılda Anadolu sahasında *nev-heves* teriminin kullanıldığı ilk şair tezkiresi *Heşt Bihişt*'tir. Sehî Bey (öl. 1548-49), *Tezkire*'nin "Zemîni" biyografisinde "... kendüsi şi'r dimege tâlib nev-heves tâze mahbûb yigitdür ..." (İpekten vd., 2017: s. 176)⁶ ifadelerini kullanır. Biyografide geçen *tâlib* ve *tâze* sıfatları *nev-heves*'in manasıyla uygunluk göstererek ■ [şiire yeni heves etmiş genç şair] anlamını pekiştirmektedir. *Heşt Bihişt*'in başka biyografilerinde terime rastlanmaz. Fakat *Tezkire*'nin sekizinci tabakasında adı zikredilen genç (*nev-heves*) şairler, terimin anlaşılmasına dair anlamlı veriler sunmaktadır. Nitekim bu bölümde adından bahsedilen "Hayâlî", "Figânî", "Rûhî", "Ferdî", "Meşrebî", "Helâkî" gibi şairler, devam eden asırlardaki tezkirelerde de *nev-heves* olarak anılmaktadır. "Zemîni" dışında bu tabakada adı geçen şairler şunlardır:⁷

Sehî Bey: "Remzî, Bahârî, Nikâbî, Kâmî, Fikrî, Hayâlî, Figânî, Hayretî, Ârifî, Ruhî, Niyâzî, Rahmî, Bâkî (Dellakoğlu), Farsî, Yetim, Selikî, Mahvî, Ulûmî, Meşrebî, Nigâhî, Ferdî, Emrî, Nûşî, Sebzî, Muidî, Nazmî, Sübûtî, Kudsi, Vechî, Hitâbî, Kandî, Hâfız, Hilâlî, Helâkî, Aşki, Yahyâ, Derûnî, Rahikî, Cemilî, Kurbi, Latifî, Sun'î" (Levend, 2008: s. 260).

16. yüzyılda *nev-heves*'in tezkirelerdeki kullanım sıklığı artmıştır. Bu yüzyılda *nev-heves*'i en çok kullanan tezkire yazarı Latifî'dir. Latifî (öl. 1582), *nev-heves* ile *nev-civân*, *nev-peydâ*, *nev-hâste*, *nev-hîz* gibi kelimeleri kullanmıştır. Farsça *nev* ön ekiyle terkip bu kelimeler, *nev-heves*'in ■ [şiir fennini öğrenmenin başında olan, yeni hevesli, genç/acemi şair] anlamlarını pekiştirmektedir. "Bâkî Çelebi", "Ferdî Çelebi", Hüdâyî, "Sânî", "Mestî Çelebi", "Riyâzî Üskübî", "Hâletî Çelebi", "Meşrebî-i Kalender" biyografileri terimin bu manasıyla ilgilidir:

Latifî: 1. "[Bâkî Çelebi]: ... erbâb-ı hirefden nev-civân u nev-heves iken sanâyi'-i şi'riyyeye dahî dest-resi vardur" (Canım, 2018: s. 144); 2. "[Ferdî Çelebi]: ... nev-civân u nev-heves iken fevt olmuşdur ..." (age.: s. 409); 3. "[Hüdâyî]: ... Şâ'ir-i kâbil nev-cevân u nev-heves ..." (age.: s. 210); 4. "[Sânî]: ... Şi'r bâbında henüz nev-heves ü nev-peydâ idi ..." (age.: s. 163, 164); 5. "[Mestî Çelebi]: ... Fenn-i şi're şürû' itdükde nev-hîz ü nev-heves" (age.: s. 482); 6. "[Riyâzî-i Üskübî]: ... fehvâsınca tebâdür iden budur ki muşârunileyhün ekser mu'âmele ve musâhabeti nev-hâste ve nev-heves civânlar ile olmagın ..." (age.: s. 251); 7. "[Hâletî Çelebi]: ... Kuzât tâ'ifesinden şu'arânun

⁶ **Mealce:** "... kendisi şiir söylemeye hevesli, genç, yeni, sevilen bir delikanlıdır..."

⁷ Abdullah Aydın'ın (2017) "Sehî Bey'in 'Nev-heves' Genç Şairleri" başlıklı çalışmasında bu şairlerin şairlik mesleğindeki başarılarına ilişkin istatistikî veriler ve mukayeseli değerlendirmelere erişilebilir.

hâdislerinden ve nev-heveslerindendir...” (age.: s. 184); 8. “[Meşrebî-i Kalender]: ... Fenn-i şî‘re nev-heves iken ecel bogazın aldı sesini kesdi” (age.: s. 485, 486).⁸

“Sun’î Kâtip” ve “Figânî” biyografilerinde de Latîfi, bu şairlerin *nev-heves*ken vefat ettiklerini öyle olmaları iyi seviyede birer şair olacaklarını öngörmektedir. Bu malumata göre de *nev-heveslik çağı* ■ [şuara zümresinde yeteneğiyle dikkat çeken, istikbal vadeden genç yeteneklerin tespitine imkân tanıyan bir zaman] dilimidir:

Latîfi: 1. “[Sun’î Kâtip] Geliboludan ümenâ kitâbetinden nev-civân u nev-heves idi. Hüb zihn-i pâki ve latîf idrâki var idi. Şî‘r-güylükda Hayâlî ve Figânî akrâmı belki bunlara sâlis veya sâni idi. Bunlarla nice üstâd gazeline cevâb dimüsdür ... İttifâk-ı suhanverân oldur ki eger ‘ömr vefâ ve zamâne müsâ‘ade ideydi nice şâ‘irün defter ü divânına ve nâme-i nâm u ‘unvânına kalem çekerdî” (Canım, 2018: s. 336). 2. “[Figânî]: ... Fenn-i şî‘rde henüz nev-heves ü nev-cevân iken ihtirâ‘-ı sanâyi‘-i nazmiyyeye dest-res bulmuşdı. Fenn-i şî‘re şürû‘ zamânı sene-i kâsileye yetişmedin ecel yetişdi. Merhûm-ı mezbûra eger müddet-i ‘ömr müsâ‘ade kılaydı ve bir müddet ecelden zamân u amân bulaydı Nizâmî-vâr fenn-i nazm ile nâmdâr ve şöhet-i şî‘r ile pür-iştihâr olup nâdire-i rûzgâr olmak ve mu‘âsırlarının defter ü divân-ı iştihârına kalem çekmek mukarrer idi” (age.: s. 418).⁹

Bu örneklerde geçen *nev-heves* aynı zamanda ■ [yaşça küçüklük ve bir fenne başlama zamanı]nı karşılamaktadır. Bu bahiste zikredilecek önemli örneklerden biri de Âlî (öl. 1600)’nin *Kühü’l-Ahbâr*’ın “Hayâlî Bey” (öl. 1557) biyografisinde naklettiği şu mülakatıdır:

Âlî: “Bu hakîr vefâtundan evvel bir yıl mukaddem der-i devlete gelmişdüm. Merhûmun ‘*Karârghâhu idi bir zamânda bir şahun/Gönül serîri ki şimdi harâbe yüz tutdı*’ beytini tettebbu’ idüp ‘*Şeh-i cemâlün ile genc-i ‘ışk idi gönüm/Hatun siyâhı gelelden harâbe yüz tutdı*’ beytini iletüp kendüye virmişdüm. Eger senün ise katı nâmdâr şâir olsan gerekdür.

⁸ **Mealce:** 1. “[Bâkî Çelebi]: *Meslek erbabından, genç ve yeni hevesliyen şiir sanatlarında da yetenek sahibiydi.*”; 2. “[Ferdî Çelebi]: *Genç ve yeni hevesliyen vefat etti.*”; 3. [Hüdâyî]: *Kabiliyetli bir şair, genç ve yeni hevesliydi.*” 4. “[Sânî]: *Henüz şiir alanında yeni hevesli ve yeni tanınmıştı.*” 5. “[Mestî Çelebi]: *Şiir sanatına başladığında, yeni hevesli ve yeni başlamıştı.*” 6. “[Riyâzî-i Üskübî]: *Anlaşıldığı kadariyle, genellikle genç ve yeni hevesli gençlerle ilişki ve muhabbet içinde olmuştur.*” 7. “[Hâletî Çelebi]: *Kadınların arasında, şairlerin gençlerinden ve yeni heveslilerindendi*”; 8. “[Meşrebî-i Kalender]: *Şiir sanatına yeni heves etmişken, ecel boğazını sıktı ve sesini kesti.*”

⁹ **Mealce:** 1. “[Sun’î Kâtip] Gelibolu’dan yazıcılık göreviyle gelen genç ve yeni hevesli biriydi. Güzel bir zihne ve ince bir anlayışa sahipti. Şiir söylemede Hayâlî ve Figânî ile aynı seviyede, belki de onlardan sonra ikinci ya da üçüncü sıradaydı. Bu ustalarla birçok gazele cevap vermiştir... Şairlerin ittifakı şudur ki, eğer ömrü vefa etseydi ve zaman müsait olsaydı, birçok şairin defter ve divânına, isim ve unvanlarına kalem çekerdî. 2. “[Figânî]: ... Şiir sanatında henüz genç ve yeni hevesli iken, nazım sanatlarının icadına el atmıştı. Şiir sanatına başladığı zaman daha yıl bitmeden ecel yetişti. Eğer ömrü uzun olsaydı ve bir müddet ecelden zaman ve fırsat bulsaydı, Nizâmî gibi nazım sanatıyla ünlü olup şiirin şöhetleriyle tanınır, çağdaşlarının defter ve divânına kalem çekerdî ve zamanının nadiri olurdu.”

Zîrâ senün nev-heveslikde didüğün beyt benüm güftârumdan musannadur diyu tahsînini iştmişdüm” (İsen, 2017: s. 134).¹⁰

Âlî'nin doğum tarihi miladi 1541'dir ve bu mülakata göre Âli on beş yaşındayken Hayâlî'yle -Hayâlî'nin ölümünden bir yıl evvel (m. 1556)- görüşmüştür. Bu vakitlerde Âli, henüz medreseden mezun olmamış, şiir iklimine yeni giren genç bir şairken Hayâlî ömrünün sonlarına gelmiş ve sanatının zirvesini yaşamış bir şiir üstadıdır. Bu bağlama göre *nev-heves*'in hem ■ [yaşça küçüklüğü] hem de ■ [şiir fennine yeni heves etmiş şairi] kastettiği kanaati pekişmektedir. Ayrıca bu mülakat, Hayâlî'nin de *nev-heves* ve üstat olarak nitelendiği zamanlara ilişkin bazı verilere ulaşmayı mümkün kılar. Nitekim Sehî Bey, *Heşt Bihîşt*'i kaleme aldığı anda kendisinde istikbal görerek *nev-heves* şairler zümresine kattığı Hayâlî'nin ilerleyen vakitlerde -Âlî *nev-heves* bir şairken- bir şiir üstadı olma başarısı ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Bu durum Sehî Bey'in Hayâlî'yle ilgili olumlu öngörüsünde haklı çıktığını da doğrulamaktadır.¹¹ Bu çerçevede umumiyetle tezkire yazarlarının şairlerin başarısında *nev-heves* olmayı ■ [şairliğin ilk basamağı]; şiir fennindeki zirveyi de üstatlık olarak kabul ettikleri neticesine erişilebilir. Bu noktada Âlî'nin “Helâkî” biyografisinde Helâkî'yi “şair hocası”, şiir fenninde eksikleri olan şairleri de ■ [*nev-heves* (talebe, şair adayı)] olarak tanımlayan örneğini de zikretmekte fayda vardır:

Âlî: “[Helâkî]: ... Fûrs ü ‘aruzla iştihâr bulup gâlibîne ta’lim semtini tutdı. Ba’z-ı nev-heveslerün müşkilini hall iderdi. Fûrs kavâ'idinden su‘âl itdüklerinde kanâat virecekleyin ifâde eylerdi ...” (İsen, 2017: s. 222)¹²

Ahdî (öl. 1593-94) de *Gülşen-i Şu‘arâ*'da “Şevkî Çelebi”nin yeteneğinden “... cevâhir-i me‘âniye nev-heves ... eş‘âr-ı dürrer-bârı makbûl-i gûş-ı herkes ...” diyerek bahseder (Solmaz, 2018: s. 190). Şevkî Çelebi, şiirde mana kullanımında *nev-heves* olsa da okuyucu nazarında kabul görmektedir. Bu nedenle *nev-heveslik çağı*nın ■ [bir şairin şiir sahasına yeni girdiği ve bu fende acemi olduğu zamanı] kastetse de bunun şairin mutlak başarı yahut başarısızlığı kabul edilmediği anlaşılmaktadır. Çünkü *nev-heveslik çağı* aynı zamanda ■ [şairlikteki istidadın tespit edildiği ve istikbaldeki muvaffakiyet için karineler taşıyan bir

¹⁰ **Mealce:** “Bu değersiz kişi, merhumun vefatından bir yıl önce devlete gelmiştim. Merhumun ‘Bir zamanlar bir padişahın karargâhı idi, Şimdi gönül tahtı harap olmaya yüz tuttu.’ Beytini iyice inceleyerek ‘Gönlüm, senin cemâlinle aşkın hazinesi idi, Ancak o siyah hatun geldiğinden beri harap olmaya yüz tuttu.’ beytini kendisine verdim. O da bana, ‘Eğer bu beytin sana aitse kesinlikle ünlü bir şair olmalısın. Çünkü senin yeni heveslilik döneminde söylediğin bu beyit, benim sözümden (esinlenmiştir/daha sanatlıdır)’ diyerek takdirini dile getirmişti.”

¹¹ Ayrıca Latîfi, Ahdî, Âşık Çelebi, Hasan Çelebi, Beyânî, ve Âli tezkirelerinden derlenen bilgilere göre Hayâlî'yle birlikte Sehî Bey'in *nev-heves* dediği şairlerden daha sonra başarılarıyla meşhur olanlar Figânî, Hayretî, Usûlî, Bâkî, Emrî, Helâkî, Yahyâ'dır (Ayдын, 2017: s. 19).

¹² **Mealce:** “[Helâkî]: ... Aruz vezniyle ün kazandı ve çoğunlukla öğretme yolunu seçti. Bazı hevesli gençlerin sorularını çözerdi. Aruz kuralları hakkında sorduklarında onları tatmin edecek şekilde açıklamalarda bulunurdu ...”. Bu hususta benzerliği bakımından genç şairlerin rahle-i tedrisi olan Zâtî'nin remil dükkanını anmakta fayda vardır. Nitekim şairlerin üstat bir şairden istifade etmesi, Helâkî örneğini desteklemektedir. Çünkü Zâtî'nin eleştirilen özelliklerinin yanı sıra “dükkanını şairlerin eğitim aldığı bir ortam hâline getirmesi takdir edildiği” yönlerindedir (Coşkun, 2013, C. 44: s. 150).

zaman dilimi]dir. Âşık Çelebi'nin “Hâtifi-i Sâni”, “İzârî-i Sâlis”, “Tâbi-i Sâni”, “Bezmî-i Sâni” biyografileri de bu tespiti doğrular niteliktedir. Bu biyografilerde *nev-heves*'in ■ [genç yetenekler] için kullanılan bir tanımlayıcı olduğu görülebilir:

Âşık Çelebi: 1. “[Hâtifi-i Sâni]: ... Egerçi nev-hevesdür ammâ hayli rüş ü zuhûr andan mültemesdür” (Kılıç, 2018b: s. 231); 2. “[İzârî-i Sâlis]: Bu ‘İzârî zamanede nev-peydâ vü nev-heveslerün kâbillerinden ve kavâbil-i rûzgârun kâmillerindendir” (age.: s. 460); 3. “[Tâbi-i Sâni]: ... El-ân nev hatt u nevres, nev-peydâ vü nev-heves şâ'irdür. Eş'ârından kullu şey'un mine'l-melîhi melîhun envârî zâhir ü bâhirdür.” (age.: s. 621); 4. “[Bezmî-i Sâni]: ... Şâ'ir-i nev-heves pâk-tab' u nefis-zihn cevândur... Şi're hayli kâbiliyyeti ve her güne vasf u ta'rife mahalliyyeti olduğu sebebden” (age.: s. 179, 180).¹³

17. yüzyılda *nev-heves*'in tezkirelerdeki kullanımını devam ettirmektedir. *Rıza Tezkiresi* üzerine yapılan terminoloji çalışmasında *nev-heves*'e ■ [işin başında olan, yeni hevesli] manaları verilmiştir (Kılıç, 2018a: s. 9). *Nev-heves* umumiyetle *nev-zuhûr* ile kullanılmış, şairlerin edebiyat mecrasına yeni girdikleri ifade edilmiştir. Bu yönüyle *Tezkire*'nin “Harîmî”, “Sâ'ib”, “Hısâlî”, “Râmî” ve “Ragbî” biyografilerinde *nev-heves*'in ■ [yeni heves etmiş, şiir sahasına yeni girmiş şair] manası belirgindir:

Rıza: 1. “[Harîmî ve Sâ'ib]: ... Nev-heves ü nev-zuhûr ve şu'le-i şem'-i tabî'atı mir'ât-âsâ pür-nûrdur ...” (Zavotçu, 2017: s. 97, 152); 2. “[Hısâlî: ... Nev-heves ü nev-zuhûrdur ...” (age.: s. 104); 3. “Râmî: ... Nev-heves ü nev-zuhûr iken eş'ârı hayâlden hâlî degüldür ...” (age.: s. 120-121); 4. “Ragbî: ... Nev-heves ü nev-zuhûr ve şem'-i tabî'atı pür-nûr olup bu beyt-i hûb zâde-i tab'-ı mergûbidur” (age.: s. 124).¹⁴

Rıza Tezkiresi'nin “Tab'ı” biyografisinde de *nev-heves*, “yaşça genç oluş”a işaret etmektedir. Ayrıca genç bir şair olmanın şiir sahasında kesinkes bir başarısızlık olmadığı görülmektedir. Nitekim *Tezkire*'nin “Şu'a'î”, “Gülşeni” “Meyli” ve “Nahlî” biyografilerinde şairler *nev-heves* olmalarına rağmen şiirleri *hûb*, *mergûb* ve *puhte*; güftarları ise *çespân*'dır. Bu şairler ■ [şiire yeni heves etmiş, genç ve başarılı şairler] olarak değerlendirilmektedir:

Rıza: 1. “[Tab'î]: ... Tâze vü nev-heves iken bin kırk üçde İstanbul'da nâ-murâd vedâ'-ı âlem-i fânî eyledi.” (Zavotçu, 2017: s. 154-155); 2. “[Şu'a'î]: ... Nev-heves iken hûb

¹³ **Mealce:** 1. “[Hâtifi-i Sâni]: ... Her ne kadar hevesli bir yenedir (genç şair) ama ondan hayli olgunluk ve parlaklık beklenmektedir.” 2. “[İzârî-i Sâlis]: Bu ‘İzârî, zamanında yeni ortaya çıkan ve hevesli gençlerden, dönemin yetenekli ve olgun isimlerinden biridir.” 3. “[Tâbi-i Sâni]: ... Şu an yeni yazı yazmaya başlamış, yeni ortaya çıkan ve hevesli bir şairdir. Şiirlerinde her şeyin güzeli, güzeldir anlayışı açıkça görülmektedir.” 4. “[Bezmî-i Sâni]: ... Hevesli bir genç şairdir; saf bir doğaya ve ince bir zekâyâ sahiptir... Şiire oldukça yatkın ve her türlü övgüye layık olduğundan ...”

¹⁴ **Mealce:** 1. “[Harîmî ve Sâ'ib]: ... Hevesli ve yeni ortaya çıkan (genç) şair olup, tabiatının ışığı ayna gibi parlaktır ...”; 2. “[Hısâlî]: ... Hevesli ve yeni ortaya çıkan (genç) bir şairdir ...”; 3. “[Râmî]: ... Hevesli ve yeni ortaya çıkan (genç) bir şair iken, şiirleri hayalden yoksun değildir ...”; 4. “[Ragbî]: ... Hevesli ve yeni ortaya çıkan (genç) bir şair olup, tabiatının ışığı parlaktır ve bu güzel beyit, beğenilen yeteneğinin ürünüdür ...”

eş'ârı ve mergûb güftârı vardır ...” (age.: s. 144); 3. “[Gülşenî, Meylî ve Nahlî]: ... Nev-heves iken puhte eş'ârı ve çeşpân güftârı vardır ...” (age.: s. 190, 197, 219).¹⁵

18. yüzyılda Râmiz (öl. 1788), “Kâşif” biyografisinde bahsi edilen yetenek ve beğeniye kastederek benzer bir kanaat ortaya koyar. Biyografide geçen *tâze-zebân* da *nev-heves*'in manasını pekiştirmektedir:

Râmiz: “... nev-heves ve nuküd-ı ma'ârife dest-res olan şu'arâ-yı 'asrımızdan tâze-zebân bir şâ'ir-i nükte-dân olmağla tahrîr ü âsârlarından bu 'abd-i fakîre irsâl eyledikleri ebyâtı tastîr olundu ...” (Erdem, 1994: s. 250).¹⁶

19. yüzyıla ait bir örnekte de Mehmed Fahreddin Bursavî (öl. 1855), Hezâr-fen Ali Çelebi'nin büyük babasının yazısıyla kendi beyitleri ve şiirlerinin yer aldığı hoş bir mecmuayı İstanbul'da Âsımî mahlasını kullanan genç bir şaire hediye ederek onları unutulmaya terk etmesi bahsini anlatır. Bu örnekteki *nev-heves* şairin de ■ [şiire yeni heves etmiş, genç ve şiirin değerini anlayacak bilgiye sahip olmayan acemi bir şair] olduğu anlaşılmaktadır:

Mehmed Fahreddin: “...sâhib-i tercemenin ferzendi Hezâr-fen 'Alî Çelebi vâlid-i büzürgvârı hattıyla kendi ebyât u eş'ârı münderic bir latîf mecmû'alarını İstanbul'da 'Âsımî tahallus eder bir şâ'ir-i nev-heves ihdâ ve âsâr-ı peder-i mâ-bihî'l-iftihârını endâhte-i deryâ-yı nisyân edip ...” (Güzel, 2023: s. 578-579).¹⁷

1.2. Şiirde Usul ve Kavâide Riayet Etmeyen, Acemi ve Genç Şairler, Hata Yapma İhtimali Olanlar

Fars kaideleri ve aruzda mahir olan Helâkî; bu özelliğiyle meşhur olmuş, *nev-heves* (acemi, bilgisi noksan) şairlerin çözemedikleri meselelere çözüm üreterek onların suallerine cevap vermiştir. Nitekim *nev-heves* şairler, kimi zaman ■ [şiir usullerinde bilgi eksikleri olması ve yanlış üslup kullanmaları] kimi zaman da ■ [yanlış kaide ve manalara göre tercihte bulunmaları] sebebiyle eleştirilmiştir. Mesela Latîfî “... fenn-i şî'rde henüz nev-heves ü nev-cevân...” ifadeleriyle (Canım, 2018: s. 418) Âlî de şiiriyete ait “kavaide riayet etmemesinden” bahis açarak Figânî'yi eda ve şairlik yönünden *nev-heves* olarak değerlendirmiştir:

Âlî: 1. “[Figânî]: ... Bir nev-heves edâsı nâ-hem-vâr nihâyet ba'zı sözleri bîkr-i mazmûnla nümûdâr iken medhinde ifrât tarîkına gitmişdür ... Sifat-ı subhla ibtidâ 'utârîde kitâbet itdürmesi ana münâsîb olan vasf-ı şübbâne ile âgâz iken mihr-i münîre nisbet itdürmemesi ve ol kasîdede beş altı yerde şehâ hitâbını irtikâbı husûsa başka

¹⁵ **Mealce:** 1. “[Tab'î]: ... Genç ve yeni hevesli iken 1043 yılında İstanbul'da hayal kırıklığına uğrayarak fani dünyaya veda etti.”; 2. “[Şu'a'î]: ... Genç bir şairken güzel şiirleri ve beğenilen sözleri vardı.”; 3. “[Gülşenî, Meylî ve Nahlî]: ... Genç yaşta iken olgun şiirleri ve dikkat çekici ifadeleri vardı.”

¹⁶ **Mealce:** “... Genç ve hevesli olup bilgi inceliklerine ulaşan çağımızın şairlerinden, taze dilli ve nüktedan bir şair olmasıyla yazdıkları ve eserlerinden bu fakire gönderdikleri beyitler kaydedildi.”

¹⁷ **Mealce:** “Tercüme yapanın oğlu Hezâr-fen Ali Çelebi, babasının el yazısıyla yazdığı beyitler ve şiirlerden oluşan zarîf bir mecmuayı, İstanbul'da Âsımî mahlasını kullanan bir yeni yetme şaire hediye etti ve babasının gururla andığı eserlerini unutulma denizine atarak...”

başka cümle mahlûkı konukladun şehâ mısırâ'ı gibi bârid edâları ile cevâbı şâ'ir-i nev-heves olduğına hod delâlet iderdi ..." (İsen, 2017: s. 189)¹⁸

Aynı zamanda Âlî (öl. 1600)'nin kullandığı *nev-heves*'le ■ [şiire yeni heves etmiş genç/acemi şairleri] kastetmiştir. Bu şairlerin bazılarıysa şiir kaidelerine uymadıkları için tenkit edilmiştir:

Âlî: 1. "[Ahdî]: ... Ashâb-ı nazmdan otuz mikdârı şâ'ir kasâ'id ü târîh ü gazel sunup her birine (...) ri'âyet itdüm ... Ve ol cümlenün ser-âmedi Monlâ Tarzî ve nev-heveslerden Rûhî bulunmuş idi ..." (İsen, 2017: s. 260); 2. "[Zâtî]: ... Nihâyet yeşil kızıl edâsı sûf lafzının imâlesi şâh ile lafzının rekâketi fesâhatine mâni' bulunmuşdur. Mâhasal tabakasınca şâ'irdür. Pür-gûy olmagın ahyânen eyü sözler düşürmesi ba'zılar kavlince nev-heveslerden biri hiddet-i tab'ı muktetzâsınca nâzûk mazmûnlar bulup kendüye andukda benüm bu mazmûnda gazelüm vardır diyu ol şeb nazm idüp irtesi 'arz itmesi ma'lûm-ı ekâbir ü esâgirdür ..." (age.: s. 139).¹⁹

19. yüzyılın önemli eserlerinden olan *Mecma'-i Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ*'da *nev-heves*'in 15. yüzyıl tezkiresi *Heşt Bihişt*'teki terim manasını koruduğu görülmektedir. Nitekim eserin mukaddimesinde yer alan bilgilere göre tezkire yazarı,

Mehmed Siraceddin: "Elfâz ve ta'bîrâtda zuhûr eden kusûrumun hüsn-i niyyet ve nev-hevesliğime bağışlanmasını dâniş-verân-ı asrımızdan niyâz ve istirhâm eder ..." (Arslan, 2018: s. 12)²⁰

diyerek *nev-heves*liğinden ötürü kusurlarının mazur görülmesi temennisinde bulunmaktadır. Bu beyana göre müellif, kendi ■ [acemiliği]nden, gözünden kaçan ■ [eksikleri]nden yahut fark etmeden yapacağı ■ [yanlışları]ndan ötürü kalem ehlinde ve okuyucudan anlayış beklemektedir. Bu şekilde *nev-heveslik* sebebiyle kusurların mazur görülmesi mümkün olduğundan tezkire yazarının da yanlışla düşme ve eleştirilme ihtimaline karşı bir tedbir ortaya koyduğu anlaşılmaktadır.

1.3. Yetenekli ve Mahlas Almamış Şairler

Klasik şiir geleneğindeki şairliğin şartlarına göre bir şairin kendisinden önceki üstatlardan beyit ezberleyerek talim etmesi esastı. Bu şekilde şairin; şiir usulleri, mana kullanımı ve

¹⁸ **Mealce:** "...Genç şairin (*nev-heves edası*) acemi bir üslubu vardır. Bazı ifadeleri özgün kullanmaya çalışırken övgüde aşırılığa gitmiştir. Şiirin başında sabahın ilk ışıklarıyla ilgili uygun bir metafor kullanmış, ancak güneşi bu metaforla ilişkilendirmediğiştir. Kasidede beş altı kez 'şehâ' diye hitap etmiş ve diğer mısralarda da 'şehâ' kelimesiyle soğuk ifadeler kullanmıştır. Bu, şairin henüz (*genç/acemi/yeni hevesli*) olduğunu göstermektedir."

¹⁹ **Mealce:** 1. "[Ahdî]: ... Otuz kadar şairden oluşan nazım ehli şairlerini, kasidelerini, tarih ve gazellerini sunup her birine özen gösterdim... Bu şairlerin arasında öne çıkanlar Molla Tarzî ve genç şairlerden Rûhî idi..." 2. "[Zâtî]: ... Nihayetinde yeşil kızıl bir eda, 'sûf' kelimesinin uzatılması, 'şah' kelimesinin zayıflığıyla birleşince fesâhatine engel olmuştur. Sonuç olarak, kendi tabakası içinde bir şairdir. Söyleme yeteneği olduğu için bazen iyi sözler söyler. Bazıları, genç şairlerden birinin tabiatının getirdiği heyecanla ince anlamlar bulup, o gece bir gazel yazdığını ve ertesi gün büyükler ve öğrenciler arasında 'Bu anlamda benim de bir gazelim var.' diyerek sunduğu bilinmektedir..."

²⁰ **Mealce:** "Elfaz ve ifadelerde ortaya çıkan kusurlarımın, iyi niyetim ve yeni hevesli oluşuma bağışlanmasını zamanınızın bilgilerinden rica ve istirham ederim..."

hayal sistemini gerektiği şekilde benimsemesi amaçlanmaktaydı (bkz. Akün, 1994: s. 413). Özellikle “Osmanlı’nın Şair Okulu” bu şekilde bir üstattan ders alma ve onu taklit etme sistemiyle işlemekteydi (bkz. Kurnaz, 2007). Ahmet Paşa da şiirleriyle döneminde örnek alınan, kendisine nazireler yazılan ve üstat kabul edilen bir şairdir. “Zekâsının keskinliği ve nüktedanlığıyla bilinen şair, devrinde ‘sultânü’ş-şuarâ’ unvanını almış, şiirleri bütün Anadolu ve Rumeli’ye yayılmış, hatta Hüseyin Baykara’nın Herat’taki sarayına kadar ulaşmıştır” (Kut, 1989, C. 2: s. 112). Bu sebeple o, şairliğe yeni heves etmiş şairlere mahlas da vermiştir. Nitekim Âşık Çelebi (ö. 1572), “Kandî-i Müverrih” maddesinde şiir fennine *nev-heves* olan bir şaire Ahmet Paşa’nın Kandî mahlasını vermesini şöyle nakleder:

Âşık Çelebi: “... Bir gün Resmî ile melik-i şu‘arâ-yı vakt olan Ahmed Paşa’ya şeker-rîzlige varur. Merhûm bunun gâh kannâdıkda üstâdlığın begenür gâh hüsnine ezilürlenür, şi‘re *nev-heves* oldugın bilür, mahlasun Kandî olsun dir” (Kılıç, 2018b: s. 582).²¹

Bu beyana göre şiir üstadı Ahmet Paşa, talebe konumundaki Kandî’yi takdir ederek ona bu mahlası vermiştir. Bu çerçevede *nev-heves* teriminin ■ [şiire yeni hevesli, şiir üslubu henüz oturmamış ve mahlas almamış şairler] için bir tanımlayıcı olduğu kanaati de oluşmaktadır.

2. Şiir Örneklerinde *Nev-heves* (15-20. yy.)

Tezkirelerdeki bağlamına göre “yeni hevesli, bir sanata istek duyan fakat gerekli yetkinliği olmayan, genç, acemi, şair adayı/çırağı” manası taşıyan *nev-heves*, 15-20. yüzyıl divanlarında da yer almaktadır. Divanlarda “yeni heves etmiş” manasının yanında “âşıklıkta kemal derecesine ulaşmamışlık” ve “farklı fenlerde acemi oluş” bağlamları öne çıkmaktadır. Divan bağlamlarından elde edilen manalar şöyledir:

2.1. Yeni Heves Etmiş, Pek Hevesli/İsteği Ziyade

Cüvan “genç, taze delikanlı” demektir (Devellioğlu, 2016: s. 168). Gençlik zamanı, duyguların canlı şekilde yaşandığı; aşk ve zevk unsurlarının duygularda derinlemesine hissedildiği bir dönemdir. Bu yönüyle kişinin gençlik tesiriyle zevk etmeye heveslenmesi pek tabî bir durumdur. Bahsi edilen bu gençlik zamanını *nev-heveslik* olarak yorumlayan Ahmedî (öl. 1412-13), laleyi; genç, zevke düşkün ve elinden içki kadehi düşmeyen bir kişi olarak tasvir etmiştir. Bu nedenle beyitte geçen *nev-heves*, ■ [yeni heves etmiş, pek hevesli/isteği ziyade]²² manasını taşımaktadır:

“Cüvândur *nev-hevesdür* zevke lâle
Anun-çun düşmez elinden piyâle” (Ahmedî Divanı, tkb.3/4)

²¹ **Mealce:** “... Bir gün Resmî, zamanın şairler sultanı olan Ahmed Paşa’ya şeker sunmaya gider. Merhum, bunun bazen şekerlilikteki ustalığını beğenir bazen de güzelliğine hayran olur; şiire yeni heves ettiğini de anlayınca ona Kandî mahlasını verir.”

²² *Nev-heves*’in 15. yüzyıl tezkire ve divanlarında aynı manaya sahip kullanımları olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim lalenin kişileştirilerek zevk etmeye yeni heves etmiş olması bağlamında kurgulanmış bu beyitteki *nev-heves*, aynı yüzyıl (15. yy.) tezkiresi *Heşt Bihişt*’te geçen *nev-heves*’le mana yönünden benzerdir.

[Lale gençtir, zevke yeni heves etmiştir; bu yüzden elinden kadeh düşmez.]

Klasik şiirde tûtînin “kafesine ayna konarak arkasında konuşulur. Papağan da aynada gördüğü aksini konuşuyor zannederek kısa zamanda konuşmayı öğrenir” (Ceylan, 2007: s. 199). Bu bağlamı beytinde kullanan Esrar Dede (öl. 1797), kalemi bir papağanın diline benzetmiş, papağanın konuşma isteğiyle kalemin yazma isteğini bir terkipte buluşturmuştur. Papağanın ayna talebi ise konuşmaya yeni hevesli oluşundan ötürü konuşacak bir dost aramasıyla ilgilidir. Bu tasavvurla şair, konuşma heveslisi bir papağanın diline benzettiği kalemiyle kendi duygularının dışa vurumu ve yansımaları sembolleştirme yoluna gitmiştir. Bu bağlama göre de *nev-heves* ■ [yeni hevesli, pek hevesli/isteği ziyade] manalarını karşılamaktadır:

“Zebân-ı tûtî-i kilkim beyân ister mi ister yâ

Velî âyîne-i âteş-feşân ister mi ister yâ

O murg-i nev-heves bir hem-zebân ister mi ister yâ ...” (Esrar D. Divanı, thms. 10/1)

[Kalemimin papağana benzer dili konuşmak ister mi ister ya; ama ateş saçan bir ayna ister mi ister ya; o yeni hevesli kuş (aynı dili konuştuğu) bir dost ister mi ister ya!]

Kânî (öl. 1791) de benzer şekilde *nev-heves* ile *kalem* arasında ilgi kurmuştur. Hüner ehillerinin öz bahşeden yaradılışlarının medhini işiten şairin kalemi, onu vasfetmeye ■ [pek istekli] olmasına rağmen kararsız kalmıştır. Bu yönüyle beyitte hem kalemin vasfetmekteki kararsızlığı hem de sabırsız bir hâl içinde oluşu ifade edilmektedir:

“Ey mâye-bahş-ı ehl-i hüner hulkun işidüp

Vasfunda kil-k-i nev-hevesüm bî-karâr olur” (Kânî Divanı, k. 31/55)

[Ey hüner ehlinin öz bahşedeni, senin yaradılış hasletini/ahlakını işitip niteliklerini anlatamam isteyen kalemim seni vasfederken kararsız olur (ne/nasıl yapacağımı bilemez).]

2.2. Âşıklıkta Gelgeç Gönüllü/Sebatsız Olanlar; Olgunluk Kazanmamışlar ve Usul Bilmeyenler

Nev-heves'in sözlük manası “bir işe yeni heves ve arzu hasıl eden, ilk defa olarak bir işe teşebbüs etmekle fevkalade heves gösteren; her gün yeni bir heves peyda edip bir işte sebat göstermeyen, maymun iştahlı” (Şemseddin Sami, 2004: s. 1475-1476); “çabuk hevesi geçen”dir (Devellioğlu, 2016: s. 971). Bu manalardan hareketle sevgide sebat göstermeyip çabuk hevesi geçmek bağlamını kullanan Revânî (öl. 1523), gönülün sürekli âşık oluşu ve aşktan usanmayışını *nev-hevesliğin* bir gereği olarak görür. Esasında klasik şiirin zihniyetinde biricik olan sevgiliye koşulsuz bir bağlılık ve sevgi vardır (bkz. Kurnaz, 2011: s. 44). Fakat Beyânî'nin beytinde tasvir edilen âşığın her gördüğüne meyletmesi, birinde karar kılmayı onun ■ [gelgeç gönüllü (*nev-heves*), hevesi çabuk geçen (kimse)] olduğunu göstermektedir:

“Usanmaz ‘ışkdan gönlüm sanasın nev-hevesdür bu

Sever gördüğü dildârı dimez birine besdür bu” (Revânî Divanı, g. 314/1)

[Gönlüm aşktan usanmaz, sanırsın bu yeni heveslidir; (her) gördüğü sevgiliyi sever, birine de “Bu yeter!” demez.]

Feyzullah Nâfiz (öl. 1767) de benzer biçimde gül goncasının daldan dala dolaşmasıyla sevgilinin hevayı oluşunu kasteder. İşvenin *nev-heves* oluşu da gönlün “gelgeç oluşu”na bir işarettir. Şair, ağlayan gönlün teskin edilmesi için işvenin bu *nev-heves* hâlimden lütuf ummaktadır:

“Daldan dala gül-gonçe gibi etme firârı
Ey nev-heves-i ‘işve dil-i zârı unutma” (L. Feyzullah Nâfiz Divanı, g. 607/2)

[Gül goncası gibi daldan dala kaçıp durma; ey işvesi yeni hevesli (nazlı güzel), inleyen bu gönlü unutma!]

Âşığın kâmillik derecesine ulaşması; kendi canından geçme, sevgilinin her türlü kahrı ve lütfuna razı olmasıyla mümkündür. Nitekim o dertleri zevk edinmiştir. Kâmil bir âşıktan beklenen de budur. Tasavvufî aşk anlayışı da bu görüşle benzer bir çizgidedir (Kurnaz, 2011: s. 57-70). Bu konuda Beyânî (öl. 1664-65) aşkın olgunluk derecesini *gerçek âşık* ve *nev-heves* zıtlığından işlemiştir. Çünkü sevgiliye duyulan samimi ve karşılıksız aşk; gerçek âşıklara özgüdür, *nev-heves*lerse yârin gam yükü, cevir ve sitemine tahammül edemezler. Bu bağlam hem *nev-heves*lerin geçici duygularının varlığı hem de bu duyguya yeni kapılmalarından ötürü ■ [olgun bir mizaç ve kavrayışa sahip olamayışları]na işaret etmektedir. Bu yönüyle aşağıda verilen beyitlerde *nev-heves*ler ■ [tahammülsüz ve takatsiz] olarak tasvir edilmişlerdir:

“Her nev-heves-i ‘aşk tahammül edebilmez
‘Âşıkdur eden bâr-ı gam-ı yâra tahammül” (Beyânî Divanı (b), g. 489/5)

[Sevgilinin gam yüküne (kederine) tahammül eden (gerçek) âşıktır. Her aşka yeni heves etmiş kimse (bu zorluğa) tahammül edemez (katlanamaz).]

“Derdüni ben çekerin bülbül-i şeydâ çekemez
Sitemün nev-heves ey gonça-i ra‘nâ çekemez” (Beyânî Divanı (a), g. 310/1)

[Derdini ben çekerim, çılgın bülbüller çekemez; ey güzel gonca, sitemini yeni hevesliler (yeni hevesli âşıklar) çekemez (ben çekerim).]

Sâkıb Dede (öl. 1735) de bahsi edilen bu olgunluk seviyesini tasavvufî bir bağlama evirmiştir. Nitekim tasavvufî olgunluk maddeden manaya bir seyir izlemektedir. Bu nedenle mana lezzeti duyan dervişin yahut aşk erbabının ziynetli elbiselere tamahı da kalmamıştır. Gösterişli dünyevi unsurlarsa kâmil dervişler nazarında talep görmez. Kâmil dervişler, *nev-heves*lerin aksine eski bir çul ve hasırla yetinerek olgunluklarına delil getirirler:

“Câme-i egsûn-atlası nev-hevesâna virmişüz
Köhne cül ü hasırdur hil‘at-i iftihârumuz” (Sâkıb Dede Divanı, g. 67/14)

[Atlas kumaştan elbiseyi yeni heves etmişlere vermişiz; bizim iftihar giysimiz eski çul ve hasırımızdır.]

Nev-heves, divanlarda şair nezdinde âşığı niteleyen bir tanımlayıcıdır. Zira şiir mecrasına yeni giren şairin yanı sıra divanların ekseriyetinde *nev-heves*, ■ [aşka yeni heves etmiş toy kişi]yi tanımlamaktadır. Bu kimse aşkın ıstırabını da olgun bir mizaçla karşılayamamıştır. Bu hususu örneklendiren Bosnalı Âsım (öl. 1710) sevgilinin eski âşığına cevretmesi yeni hevesli âşıklara ise sadakat göstermesini “Layık mıdır?” diyerek sitemli bir dille sorgular. Bu bağlama göre de *nev-heves* ■ [yeni heves etmiş, yeni sevmiş, aşta sadakati sınanmamış âşıklar]ın bir niteleyicisi olmuştur:

“Âşık-ı dîrîneye cânâ cefâ lâyük mıdur
Nev-heves ‘uşşâka söyle yâ vefâ lâyük mıdur” (Bosnalı Âsım Divanı, tsds. 6/2)

[*Ey cân (sevgili) eski âşığına cefâ (zulmetmen) layık mıdır? Söyle yeni hevesli aşıklara vefâ (sadakat göstermen) layık mıdır?*]

Şair benzer kelimeleri kullandığı aşağıdaki beytinde *nev-heves*lere sataşarak ikazını sürdürür ve onların gam meclisindeki eğlenceden sakınmalarını ister. Çünkü *nev-heves*lerin bir zorluğa mukavemet göstermeyle ilgili kâfi derecede istidat ve güçleri olmadığını ima yoluyla ifade eder:

“Sakınsun nev-hevesler bezm-i gamda ‘iş ü ‘işretten
Şarâbı hûn-ı dildür sâgar-ı zerkârı âteşdür” (Bosnalı Âsım Divanı, g. 56/3)

[*Yeni hevesliler, gam meclisindeki eğlenceden sakınsınlar. Oranın şarabı, kalbin kanıdır; altın işlemeli kadehi ise ateştir.*]

Şeyh Gâlib (öl. 1799) ise beytinde aşk erbabının hâlimden anlamamak bağlamını kullanır. Kays kendi devrinde aşkı sebebiyle dile düşmüş hatta çocukların oyuncuğı hâline gelerek alay konusu olmuştur. Bu durum Kays’ın yaşadığı aşkın ulviliğinden ötürü kendisinden geçmesinin bir sonucudur. Bu nedenle aşkı derin ve özümsemiş bir duygu olarak yaşamayarak onun değerini bilmeyen *nev-heves*ler bundan sebep Kays ile kıyaslanamazlar. Bu hususu işleyen aşağıdaki ilk beyit, *gerçek âşık* ile *nev-heves* zıtlığını işaret eder. Şairin müseddesinden alınan diğer örnekte ise *gerçek âşık(lar)*ın *nev-heves(ler)*den ayrılması gerektiği vurgulanmaktadır:

“Nev-hevesler ne ‘aceb itse anunla da‘va
Kendi ‘asrında da bâzîçe-i tıflân idi Kays” (Şeyh Gâlib Divanı, g. 131/7)

[*Yeni hevesliler onun iddialaşsa şaşılır mı? (Şaşılmaz!). (Zira) Kays da kendi devrinde çocukların eğlencesiydi.*]

“Kâzib ü sâdık bilinsin imtihân et imtihân
Etme her hâhişger-i ihsâna lutfun râygân
Böyle mebzûl olmasın bahşişlerin şâhım amân
Tâ seçilsin nev-heveslerden gürûh-ı âşıkân ...” (Şeyh Gâlib Divanı, msds. 7/4)

[*Yalan ve doğru olan ayırt edilsin, imtihan et, imtihan et; her dilekte bulunan kişiye lütufta bulunma, lütufların boşa gitmesin. Aman şahım, böyle bahşişlerin boşuna harcanmasın ve yeni hevesli aşıklardan âşıklar zümresi seçilsin/ayrılınsın.*]

Bu örneklerin yanında Muvakkittzâde Pertev (öl. 1807-8) *nev-heves*'i aşağıda verilen ilk iki beyitte ■ [yeni heves etmiş, olgunluğu olmayan] manasıyla âşıkların bir sıfatı olarak kullanmıştır. Bir tarih düşürme olan üçüncü beyitte ise aşk meşkinde olan yeni hevesli âşığın ■ [sözü doğru söyleyemeyi bilmez] oluşundan bahsedilmektedir:

“Nev-heves ‘uşşâk-veş etrâfın almış sad-hezâr
Anun içün gûş tutmaz degme bir efgâna gül” (M. Pertev Divanı, g. 317/2)

[Yeni hevesli âşık gibi etrafına yüz binler toplamış, bu nedenle o gül (sevgili) hiçbir feryadı dinlemez.]

“ ‘Âşık-ı dirîneni agyârdan ‘add eyledün
Nev-heves ‘âşıklarun mı yârun agyâr eyleyen” (M. Pertev Divanı, g. 403/3)

[Eski âşığını yabancılardan saydın; yeni hevesli âşıkların mı dostlarını yabancı eden?]

“Meşk-i ‘aşk ile nev-heveslikde
Söylenen togrı söz dahi şevdür” (M. Pertev Divanı, t. 37/8)

[Aşk meşkiyle yeni heveslilikte söylenen doğru söz bile eğridir.]

2.3. Acemi, Usul Bilmez, Talebe (Şairlik ve Aşkta)

Klasik şiirde şairliğin belirli ön şartları vardır. Şair adayı yeterli derecede emek, bilgi ve talimden sonra gerekli olgunluğa erişebilir (bkz. Akün, 1994: s. 413). Müteşâir ise “şairlik taslayan, tavuk pazarı şairi” demektir (Devellioğlu, 2016: s. 918). Nitekim gerçek şairlik de olgunluk ve tevazu gerektirmektedir. Bilgi ve yeteneği olgunlaşmış şairler kâmil bir şairâne edaya sahipken müteşâirler şairlik taslayarak kendilerini yüceltme gayretine girmektedir. Bu hususu eleştiri diliyle beytinde işleyen Nefî (öl. 1635), uzun yıllar şiir üzerine düşünse de müteşairin olgun bir düşünceye erişemeyeceğini ifade etmektedir. Bu nedenle beyitteki *nev-heves*, ■ [olgunlaşmamışlık] kavramlarıyla bütünleşmiştir. Bu mana, tezkire yazarları tarafından da sıklıkla kullanılmıştır:

“Nev-heves bir müteşâ’ir ki dahi bin yıl eger
Fikr-i şî’r itse görünür yine endîşesi hâm” (Nefî Divanı, k. 50/71)

[Yeni hevesli bir müteşair (şairlik taslayan), bin yıl da geçse (bu süre zarfında) şiir düşünse yine düşüncesi ham görünür, (olgunlaşmaz).]

Vâhîd Mahtûmî (ö. 1732-33) *nev-heves*'i şairin bir tanımlayıcısı olarak kullanmıştır. Beyte göre nazma talip olan kimse -şiire heves etmiş kişi- bir şiir ustasına yönlendirilmektedir. Beyitte “şiir fenni” ve “öğrenmek” ifadeleri şiir taliminde “talebe-hoca” ilişkisine işaret etmektedir. Divanlarda kullanılan bu ilişki, şair tezkirelerinde de sıklıkla *nev-heves-üstâd* bağlamında zikredilmektedir. Bu sebeple Mahtûmî'nin beyti nezaretinde *nev-heves*'in bir tezkire terimi olması işlevi dışında divanlarda da tezkirelerle müşterek anlamlarda kullanıldığı ve ■ [şairliğe başlama zamanını ifade eden bir seviye]yi karşıladığı görülmektedir:

“Tâlib-i nazm olan nev-heves şâ’ir
Fünûn-ı eş’ârı senden öğrensün” (Vâhîd Mahtûmî Divanı, ş. 76/8)

[*Şiire talip olan yeni hevesli şair, şiir fenlerini (sanatını) senden öğreysin.*]

20. yüzyılda da şiire yeni heves etmiş olmayı beytinde işleyen Yozgatlı Hüznî (öl. 1936)'nin aşağıdaki örneğinde şair bir zaman şiire heves ettiğini bir zaman da ağlayıp sızlandığını ifade eder. Ayrıca şairin bu beyti özelinde *nev-heves*'in bir şair sıfatı olarak *Heşt Bihişt*'teki manasına benzer şekliyle 20. yüzyılda da bir şiir örneğinde kullanıldığı görülebilir:

“Bir zamân bünyâd-ı şî're olmuş idim nev-heves
Bir zamân feryâd ü efgân eyledim bî-dâd-res” (Yozgatlı Hüznî Divanı, g. 72/1)

[*Bir zaman şiirin temeli olmuş yeni hevesli biriydim, bir zaman da çaresiz ağlayıp sızlandım.*]

Tezkirelerde sıklıkla karşılaşılan *nev-heves-talebe* ilişkisi Nigârî (öl. 1885)'nin aşağıdaki beytinde de işlenmektedir. Nitekim *nev-heves*, ■ [aşkın usulünü bilmez] kimsedir fakat aşka taliptir. Bu nedenle şair, kendisini *nev-heves* olarak görmekte ve sâkiden kendisine aşkın ne olduğunu ve usulünü öğretmesini istemektedir:

“Ey sâkî-i şevk-efzâ ben nev-hevesem ammâ
Öğret bana sen resmin ‘aşkın ne ise bildir” (Nigârî Divanı, g. 267/5)

[*Ey şevk artıran saki, ben yeni hevesli biriyim; aşkın ne olduğunu bana öğret, bildir.*]

Can-bâz “canıyla oynayan” demektir ve cambazın akrobasi gösterilerinde seyir zevkini arttırmak amacıyla yüksek mevkideki bir ipte yürümesi en meşhur etkinliğidir. Bu, tehlikeli hatta ölüm riski olan bir gösteridir. Bu nedenle ehil olmayan kişilerin yahut acemilerin cambazlık etmesi de uygun değildir. Bu bağlamla Mostarlı Hasan Ziyâî (öl. 1584) gönlü, sevgilinin kakül ipindeki *nev-heves* bir cambaza benzetmiştir. Şairin “Allah hatadan saklasun!” temennisi de cambazın ■ [acemiliği] sebebiyle bir hata edip canından olması ihtimaline yöneliktir. Esasında bu ifade, cambaza teşbih edilen gönlün âşıklığından ötürü bir zarara uğramaması temennisini karşılamaktadır:

“Rismân-ı kâkülünde dir görenler gönlümü
Nev-heves cân-bâzdur Allâh hatâdan saklasun” (M. H. Ziyâî Divanı, g. 336/3)

[*Saçlarının kıvrımlarında gönlümü görenler “Yeni heves etmiş bir cambazdır, Allah korusun!” der.*]

2.4. Acemi, Hata Yapan (Mesleğinde, Yazı Yazmada)

Münşî, “inşa eden; yapısı, üslubu güzel olan, iyi katip” demektir (Devellioğlu, 2016: s. 854). Kitabette ve yazı yazma hususunda mahir olan münşî, işinde ehil kimsedir. Beytinde bu konuyu işleyen Sünbül-zâde Vehbî (öl. 1809), katibin *nev-heves* olmasından ötürü çeşitli kusurlarının bulunduğunu ve kağıdın yazıyla ilgili bu kusurları örttüğünü ifade eder. Nitekim kağıdın bükülmesi ve beyitte tarif edilen hatayı gizlemesi, bu fende olgunluğu olan münşinin *nev-heves* kâtibi ayıplaması ihtimaline karşı bir tedbirdir. Bu beyte göre de *nev-heves*, kâmil sıfatının aksine ■ [mesleğinde acemi ve hata yapan kişi]yi karşılamaktadır:

“Görmesin münşî-yi kâmil deyü kat kat bükülüp
Kâtib-i nev-hevesin ‘aybını örter kâgıd” (Sünbülzâde Vehbî Divanı, k. 60/5)

[Kağıt, işinin ehli bir münşi görmesin diye kat kat bükülüp acemi katibin aybını örter.]

2.5. İdrak, Tefekkür ve His Bakımından Noksan

Meyhâne “şarap ve içki içilen/satılan” yer demektir (Devellioğlu, 2016: s. 741). Tasavvuf literatüründe ise “tekke”, “kulun aşk ve şevkle Rabb’ine münacaat mahalli”dir (Uludağ, 2005: s. 248). Nitekim meyhanedeki insanların şarap etkisiyle gerçek hayattan kopmaları gibi “tekke sakinleri (aşk yolcuları)” de aşk şarabının etkisiyle dünyevi unsurları geride bırakmaktadır. Bu nedenle meyhane, dervişlerin masivadan uzaklaşarak yaşadıkları, ilahi sarhoşlukla kâmillik kazanma imkânı buldukları, fena makamına erdikleri bir aracı mahaldir. Bu konuyu örneklendiren Beyânî (öl. 1664-65), “birlik meyhanesi” olarak tanımladığı İlahî makamın ancak aşk ile başıyla oynayanların (canından geçenlerin) harcı olduğunu savunur. Yeni-heveslilerin (aşkı derinliği olmayanların) bu tadı anlamasıysa beklenemez. Bu, aşkta belirli aşama katetmiş, olgun kimselerin anlayacağı bir hâldir. Bu bağlama göre aşağıdaki beyitte geçen *nev-heves* ■ [bir fende vukufuyeti, olgunluğu, idrak kabiliyeti yahut duygusal derinliği olmamak] manasındadır:

“Aşk ser-bâzı eder mey-kede semtine hırâm

Nev-heves cilve-i mey-hâne-i vahdet ne bilür” (Beyânî Divanı (a), g. 283/3)

[Aşk, (aşk yolunda) başıyla oynayanları (canını feda edenleri) meyhanenin yoluna yöneltir; yeni hevesli biri, birlik meyhanesinin cilvesini ne bilir?]

Tespitler ve Sonuç

- 15. yüzyıl tezkiresi *Heşt Bihîşt*’te *nev-heves* “yeni heves etmiş, genç” manasıyla kullanılmıştır. Bu yüzyıla ait divan tanığındaki anlam da tezkiredeki manayla benzerdir.
- 16. yüzyıl tezkirelerinde “genç/acemi/edebî açıdan usul bilmez şair” manalarıyla *nev-heves*’in olumsuz bir tenkit unsuru olarak kullanıldığı, bunun dışında “istikbalde ümit vadeden genç ve yetenekli şairler” için karine teşkil eden bir terim olduğu görülmektedir. Ayrıca *nev-heves*’in bu yüzyılda şair ve şiire ilişkin bir tenkit terimi olarak “talebe/şair çırağı-hoca/üstâd” ilişkisini ifade eden bir mana kazandığı ve “şairlik mesleğinde giriş seviyesine karşılık gelen bir zamanı” ifade ettiği kanaatine de varılmıştır. Bu yüzyıla ait divanlarda ise *nev-heves*, şair ve şiirle ilgili bir terim özelliği göstermeyip genellikle aşkî temalarda kullanılmıştır. “Âşıklığa yeni heves etmiş, aşkta gelgeç gönüllü, kararlılığı olmayan, bir fenne vukufiyeti olmayan, olgun olmayan, acemi” manaları bunlardan en çok kullanılanıdır.
- 17 ve 18. yüzyıl tezkirelerinde *nev-heves*’in mana ve işlev bakımında 16. yüzyıl tezkirelerindeki kullanım tercihlerinden belirgin bir ayrışma yaşamamıştır. Bu yüzyıl tezkirelerinde de *nev-heves* “şiire yeni heves etmiş yetenekli şairler” için bir tanımlayıcıdır. Divanlarda ise “âşıklıkta toy/samimiyetsiz, olgunlaşmamış, yaşça küçük, gelgeç gönüllü, talebe, hata edip yanlış söz söyleyen” manaları belirgindir. Bu yüzyıllarda da tezkirelerdeki *nev-heves* kullanımı divanlardaki manalarla uyumludur.

- 19. yüzyıl tezkirelerinde *nev-heves*'in lügat manasının korunduğu ve bir terim hüviyetiyle *Heşt Bihişt*'teki kullanımından ciddi bir ayrışma yaşamadığı tespit edilmiştir. Mehmed Siraceddin'in kendine ait *Tezkire* mukaddimesinde “hata yapma ihtimali bulunan kimse”yi kastederek kullandığı *nev-heves*, *Kafîle-i Şu'arâ*'da “bir konudaki temel manayı, özü görebilecek olgunlukta olmayan ham kimse”, *Eslâf*'ta ise “sınanmış bir dostluk ve bağlılık özelliği göstermeyen kişi” anlamlarıyla şiir örneklerinde de kullanılmıştır.
- 20. yüzyılda Yozgatlı Hüznî'nin beytinde kullandığı *nev-heves* *Heşt Bihişt*'teki ilk bağlamla mana ve kullanım yönünden büyük oranda benzerlik göstermektedir.
- Tezkirelerde şair/şiir hakkındaki eleştirilerde kullanılması *nev-heves*'i edebî bir terim hâline getirmektedir. Ayrıca *nev-heves*'in “şairliğe yeni heves etmiş, acemi şair, şiir talebesi” gibi anlamlarıyla terim işlevi taşımayan ama terim manasına benzer şekilde divanlardaki şiir örneklerinde de yer aldığı görülmektedir:

Örnekler:

“Tâlib-i nazm olan *nev-heves* şâ'ir
Fünûn-ı eş'ârı senden öğrensün” (Vâhîd Mahtûmî Divanı, ş. 76/8)

“Bir zamân bünyâd-ı şî're olmuş idim *nev-heves*
Bir zamân feryâd ü efgân eyledim bî-dâd-res” (Yozgatlı Hüznî Divanı, g. 72/1)

Bu tespitler neticesinde *nev-heves* teriminin tezkirelerde “şuara zümresi”ne mensup “yeni yetme şairler” için yaşlılık ve meslekî olgunluk dönemlerinden ziyade “gençlik zamanı”na işaret ettiği, bu nedenle kimi zaman “istidadı yüksek ve şiir yazma hevesi bulunan cevval şairleri” kimi zaman da “acemi, başarısız yahut kemale ulaşmamış şairleri” karşıladığı anlaşılmıştır. Ayrıca divan şairleri, şairlik mesleğinde tecrübesine göre bir nitelemeye tâbi idi ve bu şairlik basamaklarının tarifinde şairlerin eğitim, yetenek, şairlikte geçirdiği süre, şiire ve şiirin farklı alanlarına istek duyma eğilimleri göz önünde tutulmaktaydı. Bir üstattan ders alan şairler de oldukça fazlaydı. Elde edilen tezkire verilerine göre “şairliğe yeni başlayan şairler” *nev-heves*, “meslekte hocalık yapan ve münekkitlerce kabul gören şairler” ise *üstattı*. Bu çerçevede medreseli yahut alaylı olan şairlerin “meslekteki ilk zamanları” için kullanılan *nev-heves*, genellikle şairin “acemi ve şairlik mesleğinde ihtisas kazanmamış, usul bilmez hâli (talebelik çıraklık dönemi)”ne işaret etmektedir. Bunların yanında *nev-heves*'in şairlerin “edebî yetersizliği ve şiirde yetkin olamayışlarının” bir alamet-i farikası olduğu da tespit edilmiştir. Bu kanaatin aksine “kendisinde gelecek görülen şairler”in bir sıfatı olarak *nev-heves*'in, “genç yetenek” kavramını karşıladığı örnekler de oldukça fazladır.

Kaynaklar | References

- Açıkgöz, N. (2000). “Klasik Türk şiiri tenkid terminolojisi ve ‘âb-dâr’ örneği”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 2, 149-160.
- Akdoğan, Y. (haz.) (e-kitap). *Ahmedî, divan*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10591,ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0> [et.: 25.05.2024].
- Akkuş, M. (haz.) (2018). *Nefî Ömer Efendi, Nefî divanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0>, [et.: 25.05.2024].
- Akün, Ö. F. (1994). “Divan Edebiyatı”, *TDVİA*, C. 9, TDV Yay., İstanbul.
- Arı, A. (haz.) (2018). *Sâkıb Dede, Sâkıb Dede divanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59860,sakib-dede-divanipdf.pdf?0>, [et.: 25.05.2024].
- Arslan, M. (haz.) (2018). *Mehmed Siraceddin, Mecma’-i Şu’arâ ve Tezkire-i Üdeba*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58597,mecma-i-suara-ve-tezkire-i-udeba-pdf.pdf?0> [et.: 25.05.2024].
- Avşar, Z. (haz.) (2017). *Revânî divanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56143,revani-divanipdf.pdf?0>, [et.: 25.05.2024].
- Aydemir, E., Özer, F. (haz.) (2019). *Fâik Reşâd, Eslâf* <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64564,eslafpdf.pdf?0> [et.: 25.05.2024]
- Aydın, A. (2017) “Sehî Bey’in ‘nev-heves’ genç şairleri”, *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi*, 3, S. 6, ss. 15 – 27.
- Ayverdi, İ. (2011). *Kubbealtı lügati, misalli büyük Türkçe sözlük*, C. 2, haz. A. Topaloğlu, H. Bilecik, M. Tahralı, F. Bilecik, Kubbealtı Yay., İstanbul.
- Başpınar, F. (haz.) (e-kitap). *Beyânî, divan (inceleme-metin) (a)*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10598,beyani-apdf.pdf?0>, [et.: 25.05.2024].
- Başpınar, F. (haz.) (e-kitap). *Beyânî, divan (inceleme-metin) (b)*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10598,beyani-apdf.pdf?0>, [et.: 25.05.2024].
- Bektaş, E. (haz.) (2017). *Muvakkit-zâde Muhammed Pertev divanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55973,pertev-divanipdf.pdf?0>, [et.: 13.10.2023].
- Bilgin, A. (haz.) (2017). *Nigârî, Nigârî divanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55757,nigari-divanipdf.pdf?0>, [et.: 26.05.2024].
- Canım, R. (haz.) (2018). *Latîfî, Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratunnuzamapdf.pdf?0> [et.: 10.11.2023].

- Ceylan, Ö. (2007). *Kuşlar divanı*, Kapı Yay., İstanbul.
- Coşkun, V. S. (2013). “Zâtî”, *TDVİA*, C. 44, TDV. Yay., İstanbul.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe sözlük*, C. 4 , Ötüken Yay., İstanbul.
- Çiftçi, Ö. (haz.) (2017). *Fatîn Davud, Fatîn tezkiresi (Hâtîmetü'l-Eş'âr)*.
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0>. [et.: 09.11.2023].
- Demir, H. (haz.) (2017). *Lâzîkîzâde Feyzullah Nâfîz, Lâzîkîzâde Feyzullah Nâfîz ve divanı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54126,53959lazikizade-feyzullah-nafizdivanpdf.pdf?0> [et.: 26.05.2024].
- Devellioğlu, F. (2016). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Doktor Hüseyin Remzi (2018). *Lügat-i Remzi (inceleme-tıpkıbasım)*, C. 2, haz. A. Birinci, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul.
- Erdem, S. (haz.) (1994). *Râmîz, Âdâb-ı Zurafâ*, AKM Yay., Ankara.
- Güneş, M. (haz.) (2009). *Yozgatlı Hüznî divanı (inceleme-metin)*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- Gürgendereli, M. (haz.) (2017). *Mostarlı Hasan Ziyâî divanı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56211,mostarli-hasan-ziyai-divanipdf.pdf?0>, [et.: 25.05.2024].
- Güzel, B. (haz.) (2023). *Mehmed Fahreddin Bursavî, Gülzâr-ı İrfân*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/118690,gulzar-i-irfan-mehmed-fahreddin-bursavipdf.pdf?0>, [et.: 22.08.2024].
- Horata, O. (haz.) (2019). *Esrar Dede, Esrar Dede divanı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64058,esrar-dede-divanipdf.pdf?0>, [et.: 25.05.2024].
- İnce, A. (haz.) (2018). *Mîrzâ-zâde Mehmed Sâlim Efendi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ*.
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57124,mirza-zade-mehmed-salim-tezkiretu39ssu39arapdf.pdf?0> [et.: 12.11.2023].
- İpekten, H.; Kut, G., İsen, M., Ayan, H., Karabey, T. (haz.) (2017). *Sehî Beg, Heşt Bihişt*,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0>. [et.: 16.11.2023].
- İsen, M. (haz.) (2017). *Gelibolulu, Mustafa Âlî, Kühü'l-Ahbâr'ın tezkire kısmı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf?0> [et.: 25.05.2024].
- Kahraman, B. (haz.) (1995). *Vâhîd Mahtûmî hayatı, eserleri, edebî kişiliği ve eserlerinin tenkitli metni*. Doktora Tezi. C.1-2., Selçuk Üniv. SBE, Konya.

- Kılıç, A. (2018a). “Tezkire terimleri sözlüğüne dair”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 2(4), s. 9.
- Kılıç, F. (2007). “Edebiyat tarihimizin vazgeçilmez kaynakları: şair tezkireleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 5, S.10, s. 543-564.
- Kılıç, F. (haz.) (2018b). *Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0> [et.: 25.05.2024].
- Kurnaz, C. (2007). *Osmanlı şair okulu*, Birleşik Kitabevi, Ankara.
- Kurnaz, C. (2011). *Divan edebiyatı ve Türk kimliği*, Kurgan Edebiyat, Ankara.
- Kurtoğlu, O. (haz.) (2018). *Bosnalı Âsım, Bosnalı Âsım divanı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58698,bosnali-asim-divanipdf.pdf?0>, [et.: 25.05.2024].
- Kut, G. (1989). “Ahmed Paşa”, *TDVİA*, C.2, TDV Yay., İstanbul.
- Kutlar Oğuz, F. S; Koncu, H.; Çakır, M. (haz.) (2017). *Mehmed Tevfik, Kafî-i Şu'arâ*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56163,mehmed-tevfik-kafî-i-su39arapdf.pdf?0>, [et.: 22.08.2024].
- Levend, A. S. (2008). *Türk edebiyatı tarihi*, C.1, TTK Yay., Ankara.
- Mehmed Salahi (2019). *Kamûs-ı Osmanî (inceleme-ıtkıbasım)*, C. 2, haz. A. Birinci, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul.
- Muallim Naci (2006). *Lugat-i Naci*, Çağrı Yay., İstanbul.
- Okçu, N. (haz.) (e-kitap). *Şeyh Gâlib, Şeyh Gâlib divanı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10653,girispdf.pdf?0>, [et.: 25.05.2024].
- Redhouse, J. W. (2016). *Müntahabat-ı Lügat-ı Osmaniyeye*, haz. Toparlı, R., Eyövge Yılmaz, B.; Yılmaz, Y., TDK Yay., Ankara.
- Solmaz, S. (haz.) (2018). *Bağdatlı Ahdî, Gülşen-i Şu'arâ*,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56733,ahdi-gulsen-i-suarapdf.pdf?0>. [et.: 12.11.2023].
- Şemseddin Sami (2004). *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul.
- Tolasa, H. (2002). *Sehî, Latîfî ve Âşık Çelebi tezkirelerine göre 16. yüzyılda edebiyat araştırma ve eleştirisi*, Akçağ Yay., Ankara.
- Uludağ, S. (2005). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*, Kabcacı Yay., İstanbul.
- Uzun, M. (2012). “Tezkire (Türk Edebiyatı)”, *TDVİA*, C. 41, TDV. Yay., İstanbul.
- Yazar, İ. (haz.) (2017). *Ebû Bekir Kânî, Kânî divanı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55833,3-kani-divanipdf.pdf?0>, [et.: 26.05.2024].

- Yenikale, A. (haz.) (2017). *Sünbülzâde Vehbî divanı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56212,sunbulzade-vehbi-divanipdf.pdf?0> [et.:
03.06.2024].
- Yılmaz, K. (haz.) (2019). *Güftî, Teşrifatü'ş-Şu'arâ*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67156,gufti-tesrifatus-suarapdf.pdf?0>, [et.:
22.08.2024].
- Zavotçu, G. (haz.) (2017). *Zehr-i Mâr-zâde Seyyid Mehmed Rızâ, Rızâ tezkiresi*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73320,riza-tezkiresi2020pdf.pdf?0>, [et.:
23.08.2024].